

Bijenhouden in de Dominicaanse republiek

Een liggende boomstam met raat en bijen (boven) en een zwerm die een kast in loopt (onder)

Jaap van Vliet

Sinds 2000 verblijf ik meerdere maanden per jaar in de Dominicaanse Republiek. Omdat ik al zo'n 40 jaar in Nederland, gaat mijn belangstelling natuurlijk uit naar de imkerij in alle landen die ik bezoek. Hier ontmoette ik er een in het dorpje El Limon, niet ver van het toeristische Las Terrenas op het schiereiland Samana, aan de zuidkant.

Men leeft er grotendeels van landbouw en toerisme. Het is er warm, zo rond de 25-30°C en het regent er regelmatig. De voertaal is Spaans. Mensen in alle kleuren en maten, zijn uitermate vriendelijk en behulpzaam. Het landschap is bergachtig en begroeid met alles wat in de tropen denkbaar is. Koffie, cacao, bananen, sinaasappelen, avocado, mango, maïs, bonen etc. en in de grond aardappels, yuca en yam, een soort knollen. Ook de gewone Europese groenten zoals boontjes, bruine bonen, wortels, rode en witte kool, bloemkool etc. zijn er te koop. Koeien, varkens en kippen zie je overal en de kristalheldere zee levert veel vis en kreeft. Kortom, in culinair opzicht een 'land van melk en honing'.

Bijen in een boomstam

Met deze imker in El Limon lijkt eerst niet eenvoudig contact te leggen, maar inmiddels ken ik Frank Shepherd (74) zo'n twee jaar. Shepherd heeft al vanaf zijn jeugd bijen en leerde het vak van een oom. Zijn volken huisvest hij in uitgeholde boomstammen van ongeveer 30 cm doorsnee, ongeveer anderhalve meter lang. De stammen liggen op stenen boven de grond naast en tegenover elkaar, in de schaduw. Aan de boven- en achterkant zijn ze bedekt met een stevig gevouwen palmbblad of ijzeren golfplaat; aan de voorkant zijn ze open.

Op een betrekkelijk klein oppervlak achter zijn huis, niet zichtbaar vanaf de weg, heeft Frank zo'n honderd volken.

Uiteraard hebben we uitgebreid gepraat over zijn manier van imkeren en die vergeleken met hoe wij dat in Nederland doen; veel overeenkomsten maar ook een wereld van verschil. Hij heeft een honingopbrengst van gemiddeld 900 liter per jaar en verdient er zo'n 3750 euro mee, ongeveer 1½ keer het jaarsalaris van een kleine arbeider daar. De honing van de imker wordt door de lokale bevolking gewaardeerd om de vermeende medicinale werking. Men kijkt met een zeker respect naar de imker die, zo wil het rotsvaste geloof, door zijn eigen bijen wordt herkend en dus niet wordt gestoken.

Met zijn boomstammen (koude bouw) kan hij slechts aan achteren voorkant zien wat er met het volk gebeurt. Hoe feitelijk de levenscyclus is en hoe zwermen ontstaan, weet hij niet. Als de boomstam is volgebouwd en het is een goed volk, dan komen er vele zwermen af die hij weer in een lege stam huisvest.

Van varroa had hij nog nooit gehoord, hij dacht dat hij daar geen last van had. Hoewel hij al vanaf zijn jeugd bijen heeft, weet hij daar niet veel meer van dan wat hij aan de buitenkant kan waarnemen en dat is weinig. Aan de voorkant zie je de bijen alleen maar in- en uitvliegen. Ze zijn beslist niet agressief en je kunt gewoon in korte broek tussen al die open boomstammen lopen. Frank loopt liever aan de achterzijde om bij het oplichten van het palmbblad met wat rook (van een kokosnoot) de bijen wat van hun honingruimte verdrijven en met een mes de honingraat weg te snijden. De raat verkoopt hij als geheel of, wat meer gebruikelijk is, ze wordt met de hand uitgeknepen en na filteren in een

lege rumfles of iets anders gegoten en zo verkocht. Omdat hij geen administratie bijhoudt, kan hij me niet exact vertellen hoeveel hij per keer per volk oogst. Soms is het vijf, soms niet meer dan één liter. Er zijn drie oogsten per jaar.

Van boomstam naar Top Bar Hive

Samen hebben we een Afrikaanse kast, een 'Top Bar Hive' (TBH), gemaakt aan de hand van foto's en maten vanuit Nederland. Dat leek me het beste, gezien de beperkte beschikbaarheid van de juiste materialen. Daarmee kun je met eenvoudige middelen toch in het volk kijken en er de (voor mij) gebruikelijke handelingen mee verrichten. Er is echter een probleem; noch Frank noch ik hebben er ervaring mee. Het enige wat ik weet is dat de hellingshoek van de omhooglopende zijanten van belang schijnt te zijn. Waarschijnlijk om te voorkomen dat de bijen de raat aan de wand bouwen en dat de 'ramen' bij het omhoog lichten dus los zullen blijven. Ik heb op Frank's erf rondkijkend allerlei hout gevonden dat we als basismateriaal konden gebruiken. Frank had besloten om alles met handzaag en kapmes te maken. Eerst enkele bovenlatten van bamboe maar die sloten niet goed op elkaar aan. Dus gingen we over op houten latten met een kleine inkeping aan beide kanten zodat ze mooi over de zijanten hangen en niet verschuiven. Eerst hebben we deze latten aan de onderkant met vloeibare was ingesmeerd, aantrekkelijk voor de bijen. Met een touwtje hebben we lege uitgebouwde raat opgehangen aan vier van deze latten. In de kast zelf hebben we wat honing aangebracht en het geheel met een grote zak afgedekt met daaroverheen een houten deksel, aan de bovenkant voorzien van golfplaat tegen de regen. Vervolgens is het geheel tegenover het volk geplaatst waarvan een zwerm werd verwacht. Zo zouden de speurbijen deze woning wel sneller ontdekken. En nu afwachten wanneer er een zwerm afkomt. Frank zal deze op de gebruikelijk manier scheppen, liefst tegen donker en vervolgens zo snel als mogelijk in deze nieuwe kast te stoppen.

Wachten op een zwerm

Frank heeft gebeld: een zwerm en of ik wil komen. Het is rond 13.00 uur en de zon schijnt pittig. Het tochtje op de motorfiets naar El Limon duurt 20 minuten en ik ben benieuwd wat ik aantref. De vorige dag had er een volk gezwermd en zoals afgesproken was deze zwerm door Frank in de nieuwe kast gedaan. Helaas waren ze net voor mijn komst vertrokken, maar erhing weer een andere zwerm klaar om te worden geschept. Dat gaat hier met een emmer met op de bodem wat natte bladeren, met een fietsband vastgebonden aan een lange stok. Na het scheppen wordt de emmer een eindje verderop gehangen en wordt gekeken of de bijen in de emmer blijven of weer terug naar de boom verhuizen. In dit geval kozen de bijen na 30 minuten voor de emmer en de zwerm werd daarna zo goed mogelijk in de kast gestopt; de laatste bijen mochten zelf naar binnen lopen. Maar na 20 minuten vertrok het hele spul weer! Frank bleek een doorzetter en schepte de zwerm opnieuw, maar stortte hem nu eerst op de grond voor de kast. Het was een groot volk en het leek bijna onmogelijk om tussen al die wild door elkaar lopende bijen de koningin eruit te halen. Hier toonde Frank zijn geweldige ervaring, want na enige tijd had hij het moertje tussen duim en wijsvinger. Het was maar een heel kleintje en ik kreeg bewondering voor de man die, ondanks het feit dat hij niet precies weet

wat er zich in het volk afspeelt, toch zo goed met zijn bijen kan omgaan. Dit keer werden de vleugels geknipt en werd madam wederom in de TBH gestopt. Daarna weer hetzelfde mooie beeld van de bijen die nog buiten liepen en eerst aarzelend maar vervolgens met grote trefzekerheid de kast inwandelden, nee renden! En nu maar afwachten of de bijen onze bedoelingen wilden volgen.

Overgang naar Top Bar Hives

Na enkele weken met Frank samen nieuwsgierig en gespannen de latten (26 stuks) opgelicht. Inderdaad was er een keurig broednest met warme bouw. Aan elke lat een uitgebouwde raat dus heel anders dan wat hij gewend was. Uiteraard was Franks verrassing groot toen hij zelf voor het eerst de vorm en bouw van een broednest kon waarnemen.

Ik ontdekte al gauw dat ook zijn volken onder de varroa zitten. Afgezien van enkele mismaakte bijen hebben ze hier ogenschijnlijk geen last van. Mijn voorlopige conclusie is dat dit komt doordat volken door het zwermen regelmatig worden 'ververst'. Het is een verademing te zien hoe je hier nog kunt imkeren zonder tricks en trucs om de varroa maar de baas te blijven. Inmiddels zijn er acht topbar hives en Frank wil er in de toekomst nog meer maken. Hij is ervan overtuigd dat de opbrengsten beter zullen zijn en het imkeren hem meer plezier geeft. Ook de honing-oogst lijkt op deze manier veel makkelijker.

Wat met de nieuwe was moet gebeuren is nog even een vraag. Het is zaak om afzet voor de was te vinden. Ik ben uiteraard ook benieuwd hoe de varroa van invloed zal zijn, als hij via uitwisseling van broed en koninginnen gaat proberen de kwaliteit van zijn volken te beïnvloeden. Iets wat hij met die kast nu wel kan doen, zo heb ik hem duidelijk gemaakt. Verder zoek ik Spaanse literatuur over de theorie van het imkeren.

Als ik ons imkeren in Nederland vergelijk met dat van Frank, dan vraag ik me af of wij het nu zoveel beter doen. Hij heeft geen raampjes nodig, geen kunstraat, geen slinger, geen voerbakken enz. Inmiddels heb ik hier in Nederland ook een TBH gemaakt en ben op zwermjacht geweest, Franks methode imiterend. ■

Correspondentie: rjvliet@xs4all.nl

Top bar hives tussen boomstamkasten

In memoriam

Anneke van Heest

Elk voorjaar is het weer de vraag hoe onze bijenvolken zich ontwikkelen. En dan rijst altijd de vraag: wanneer zijn ze klaar voor het maken van vegers?

Voor Anneke was dat geen vraag en dat typeert gelijk haar doortastendheid en praktisch inzicht: 30 april is de dag dat er vegers gemaakt worden. Dat is altijd een vrije dag en nooit te vroeg of te laat. Als bijenteeltlerares gaf ze haar leerlingen daarmee de duidelijkheid mee die zo gewenst is als je begint met bijenhouden. Haar enorme kennis die ze overdroeg hielp haar leerlingen om daar later nog eens genuanceerder naar te kijken. Die kennis kwam niet alleen uit de oude dikke Schotman want Anneke bleef op de hoogte van het moderne bijenhouden door het lezen van meerdere buitenlandse imkerbladen. Zelf heb ik mijn beginnerscursus bij haar gevolgd, als lerares waren de didactische vaardigheden niet volgens de huidige opvattingen maar opvallend genoeg gingen altijd al haar leerlingen echt aan het imkeren. Haar enthousiasme was dermate groot dat niemand twijfelde.

Haar mobiele beperking van de afgelopen jaren was geen hinder om bij vele (zo niet alle) bijenactiviteiten aanwezig te zijn. Waar de Apimondia ook was, Anneke ging er heen. Als rondleidster in het Bijenhuis liet ze zich tot dit najaar brengen om de jeugd van het nut van de bijenteelt te vertellen. Voor de Edese Bijenteelt Vereniging heeft zij zich een aantal jaren als voorzitter ingezet. Anneke van Heest overleed in Ede op 15 oktober jl., 82 jaar oud. Ik weet zeker dat ik in de tekst van haar rouwadvertentie, die haar zo goed beschrijft, ook lees: dag lieve bijen. ■

Rob Plomp, secretaris NBV Veluwe-Zuid en afd. Bennekom